

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας
Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
**Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών
Προσεγγίσεων**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Εκπαίδευση Ενηλίκων: Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και Νέες
Τεχνολογίες**

POST GRADUATE THESIS

Adult Education: Distance Learning and New Technologies

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ / NAME OF STUDENT

Κυριακή Φίλιππα / Kyriaki Filippa

ΟΝΟΜΑ ΕΙΣΗΓΗΤΩΝ / NAME OF SUPERVISORS

Μαρία Μουντρίδου / Maria Moundridou

Λεωνίδας Γομάτος / Leonidas Gomas

AIGALEO / AIGALEO 2019

Faculty of Health and Caring Professions
Department of Biomedical Sciences
Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences
Department of Early Childhood Education and Care

Department of Pedagogy

Interdisciplinary Post Graduate Program
Pedagogy through innovative Approaches, Technologies and Education

POST GRADUATE THESIS

Adult Education: Distance Learning and New Technologies

NAME OF STUDENT

Kyriaki Filippa

kellyfilippa@yahoo.gr

FIRST SUPERVISOR

Maria Moundridou

SECOND SUPERVISOR

Leonidas Gomatos

AIGALEO 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δήλωση περί λογοκλοπής	4
Ευχαριστίες.....	5
Περίληψη.....	6
Πρόλογος.....	7
Εισαγωγή	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	10
Εκπαίδευση ενηλίκων και εξ αποστάσεως εκπαίδευση	10
1.1. Εκπαίδευση ενηλίκων.....	10
1.2. Κίνητρα και εμπόδια στην εκπαίδευση ενηλίκων.....	11
1.3. Εννοιολογική προσέγγιση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης	12
1.4. Τα χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης	14
1.5. Στόχοι της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	16
Η εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.....	16
2.1. Οι διαφορές παραδοσιακής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.....	16
2.2. Μορφές εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.....	17
2.3. Μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης	18
2.4. Το εκπαιδευτικό υλικό και οι διδακτικές μέθοδοι της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης .	19
2.5. Το ανθρώπινο δυναμικό και η αξιολόγηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	24
Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση με τη χρήση των νέων τεχνολογιών	24
3.1. Νέες τεχνολογίες και σύντομη ιστορική εξέλιξη.....	24
3.2. Διαδικτυακές εκπαιδευτικές πλατφόρμες στη χώρα μας	25
3.3. Η περίπτωση των «E-Learning» μαθημάτων και επιμορφώσεων	28
3.4. Κοινωνικά Δίκτυα «Social Media» και εξ αποστάσεως εκπαίδευση.....	30
3.5 Η περίπτωση των MOOCs (Μαζικών Ελεύθερων Διαδικτυακών Μαθημάτων)	32
3.6. Φορείς- Ιδρύματα εφαρμογής της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης	33
Συμπεράσματα	36
Βιβλιογραφικές Αναφορές	38

Δήλωση περί λογοκλοπής

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας διπλωματικής εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στην διπλωματική μου εργασία και κατά συνέπεια αποτυχία απόκτησης Τίτλου Σπουδών, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η διπλωματική εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι, αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Κυριακή Φίλιππα

Ευχαριστίες

Πριν την παρουσίαση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε ορισμένους ανθρώπους, που γνώρισα και έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην πραγματοποίησή της.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω να απευθύνω στους επιβλέποντες Καθηγητές της διπλωματικής μου εργασίας, την Κυρία Μαρία Μουντρίδου και τον Κύριο Λεωνίδα Γομάτο για την καθοδήγηση, τις πολύτιμες συμβουλές και παρατηρήσεις επί της οργάνωσης, της δομής και του περιεχομένου της εργασίας.

Επιπλέον, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά τον Πρόεδρο της Σιβιτανιδείου Δημόσιας Σχολής Τεχνών Και Επαγγελμάτων, Κύριο Γιώργο Κοτοσιά που με την έμπρακτη υποστήριξή του, τις επίμονες παροτρύνσεις του, με ενθάρρυνε καθημερινά, συμβάλλοντας με τον δικό του ξεχωριστό τρόπο στην ολοκλήρωση της συγγραφής.

Κλείνοντας, θέλω να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, τον σύζυγό μου Γιώργο και τα παιδιά μου Κατερίνα και Γιάννη, για την υπομονή, την κατανόηση και την ανεκτίμητη στήριξή τους, τόσο στην παρούσα εργασία, όσο και στην ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Κυριακή Φίλιππα

Αθήνα 2019

Περίληψη

Είναι γεγονός ότι οι ραγδαίες εξελίξεις της ψηφιακής εποχής επηρεάζουν καταλυτικά κάθε πεδίο της ανθρώπινης δραστηριότητας. Εξαιρέση δε θα μπορούσε να αποτελέσει το πεδίο της εκπαίδευσης και ειδικότερα της εκπαίδευσης ενηλίκων. Ειδικότερα η κύρια τάση διαφορετικής εκπαιδευτικής προσέγγισης εντοπίζεται με την έντονη πλέον παρουσία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, της οποίας τα πλεονεκτήματα την καθιστούν μια προσφιλή μορφή μάθησης. Αν και δεν πρόκειται για μια νέα μορφή εκπαίδευσης, η εποχή των (ΤΠΕ) της προσδίδει επιπλέον δυναμική καθιστώντας την εξαιρετικά αποτελεσματική αφενός σε εκπαιδευόμενους που βρίσκονται σε απόσταση και αφετέρου σε εκείνους που ο περιορισμένος διαθέσιμος χρόνος τους σε διαφορετική περίπτωση θα απέτρεπε την οποιαδήποτε επιμόρφωση και κατάρτισή τους. Στην παρούσα μελέτη εξετάζονται εκείνα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που συνδιαμορφώνουν και αποτελούν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση (κίνητρα, στόχοι, μεθοδολογία, εκπαιδευτικό υλικό, διαδικτυακές πλατφόρμες, κοινωνικά δίκτυα) με σκοπό να διαφωτιστεί όσο το δυνατόν καλύτερα η διαδικασία απόκτησης της γνώσης μέσω των παροχών της τεχνολογικής εξέλιξης.

Πιο συγκεκριμένα, επιδιώκουμε να απαντήσουμε σε ερωτήματα που μπορούν συνοπτικά αποτυπωθούν ως εξής: πώς εφαρμόζεται και ποια η συνεισφορά της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην εκπαίδευση των ενηλίκων; Ποιος είναι ο ρόλος των (ΤΠΕ) στην διάδοση και εξέλιξη της εξ αποστάσεως διδασκαλίας; Ποια η συνεισφορά των κοινωνικών δικτύων και ποιοι φορείς στη χώρα μας εντάσσουν και πραγματώνουν την εν λόγω μορφή εκπαίδευσης; Ποια είναι η χρησιμότητά της;

Πρόλογος

Κεντρική έννοια της παρούσης μελέτης είναι η «εξ αποστάσεως εκπαίδευση», ένας όρος πολύ προσφιλής στην εκπαιδευτική και ακαδημαϊκή κοινότητα. Σήμερα, σε συζητήσεις μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων αλλά και κάθε άλλου προσώπου ή φορέα που ενδιαφέρεται για ζητήματα εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και κατάρτισης υπάρχει αναμφιβόλως η αναφορά στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Πρόκειται για μια έννοια και μορφή εκπαίδευσης η οποία απαντάται ήδη από τα μέσα του 19ου αιώνα σε πλήρη συμπίεση με τις τεχνολογικές εξελίξεις. Αρχικά εμφανίζεται στις ΗΠΑ στο Πανεπιστήμιο δι'αλληλογραφίας (1833), έπειτα στις αρχές του 20ου αιώνα μέσω των ηλεκτρονικών μέσων: εκπαιδευτικό ραδιόφωνο (1925), εκπαιδευτική τηλεόραση (1950), εκπαιδευτικό βίντεο. Η σημερινή της μορφή διαμορφώθηκε μέσω των αλληλεπιδραστικών τεχνολογιών: ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (1980), τηλεδιάσκεψη την επόμενη δεκαετία και τα κοινωνικά δίκτυα με τις διαδικτυακές πλατφόρμες (2000). Οφείλουμε να αναφέρουμε ότι κάθε στάδιο εξέλιξής της προσαρτούσε και προσάρμοζε το προηγούμενο εμπλουτίζοντας την εξ αποστάσεως διδασκαλία και μάθηση.

Αναμφιβόλως, όταν γίνεται λόγος για εξ αποστάσεως εκπαίδευση αναφερόμαστε σε μια μορφή εκπαίδευσης με κάποια συγκεκριμένα και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία ωστόσο σε καμία περίπτωση δεν καταργούν τις προϋπάρχουσες μορφές, θεωρίες και μοντέλα μάθησης και εκπαίδευσης. Στόχος μας μέσα από την πορεία της εν λόγω μελέτης είναι να καταδείξουμε αυτά τα γνωρίσματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης προσεγγίζοντας τα πεδία εκείνα που λειτουργούν καταλυτικά στην εφαρμογή της.

Στηριζόμενοι στις αρχές και στη μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ευελπιστούμε να δια φωτίσουμε τη σύγχρονη αυτή μορφή εκπαίδευσης της ψηφιακής μας εποχής.

Εισαγωγή

Στις μέρες μας αποτελεί πλέον κοινό τόπο ότι η Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (Distance Education) βρίσκεται στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διεργασίας. Ειδικότερα, σε ότι αφορά την εκπαίδευση ενηλίκων οι περισσότεροι φορείς που δραστηριοποιούνται στο εν λόγω πεδίο την υιοθετούν, στα πλαίσια της προσπάθειας να προσφέρουν εκπαίδευση σε ένα πολύ ευρύτερο κοινό από αυτό που δύναται να παρακολουθήσει εκπαιδευτικές δραστηριότητες με τις προϋπάρχουσες συμβατικές και παραδοσιακές εκπαιδευτικές μεθόδους. Αυτές οι συνεχείς και αυξανόμενες ανάγκες της σύγχρονης πραγματικότητας για απόκτηση νέων γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων σε συνάρτηση με την ομολογουμένως αδυναμία των συμβατικών μορφών εκπαίδευσης να καλύψουν τις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας, οδήγησαν στην υιοθέτηση καινοτόμων μεθόδων εκπαίδευσης όπως είναι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Lionarakis, 2003· Moore and Kearsley, 1996).

Μεταξύ των πολλών ορισμών που συναντώνται στη διεθνή βιβλιογραφία ένας γενικότερα αποδεκτός ορισμός για τον όρο εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι ο εξής: ο όρος εξ αποστάσεως εκπαίδευση, χρησιμοποιείται για να περιγράψει εκείνες τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες κατά τις οποίες ο εκπαιδευόμενος βρίσκεται σε μια φυσική απόσταση από τον εκπαιδευτή του και χρησιμοποιεί κάποια μορφή τεχνολογίας για να επικοινωνήσει μαζί του και να έχει πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό (Schlosser and Simonson, 2002). Κατά την ανάλυση της εργασίας θα προβούμε σε σύντομη αναφορά των κυριότερων ορισμών οι οποίοι προκύπτουν κυρίως από τους τρόπους προσέγγισης αλλά και τα κριτήρια που χρησιμοποιεί ο κάθε ερευνητής (Μουζάκης, 2006).

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία, η οποία ως τίτλο έχει «*Εκπαίδευση Ενηλίκων: Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και Νέες Τεχνολογίες*» στόχο έχει να αναδείξει και να διαφωτίσει τη μορφή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε συνάρτηση με την εκπαίδευση ενηλίκων έπειτα από τη σχεδόν «καθολική» πλέον πραγματικότητα των νέων τεχνολογιών. Η μεθοδολογία που θα ακολουθήσουμε κατά την έρευνά μας για τη συγγραφή της εν λόγω εργασίας είναι η βιβλιογραφική και κειμενική μελέτη.

Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο θα προσεγγίσουμε την έννοια της «εκπαίδευσης ενηλίκων» καθώς και την έννοια της «εξ αποστάσεως εκπαίδευσης» με τη χρήση των νέων τεχνολογιών. Εν συνεχεία θα καταδείξουμε τα κυριότερα χαρακτηριστικά και τους στόχους οι οποίοι πραγματώνονται μέσω της εξ

αποστάσεως εκπαίδευσης. Στο δεύτερο κεφάλαιο παραθέτουμε αναλυτικά την εφαρμογή τις μορφές, τη μεθοδολογία, τους συντελεστές και την αξιολόγηση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Στο τρίτο και τελευταίο καταδεικνύουμε τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα προβαίνουμε σε μια σύντομη αναφορά στις διαφορές που εντοπίζονται με τις παραδοσιακές μορφές εκπαίδευσης και στη συνέχεια γίνεται λόγος για τις κυριότερες διαδικτυακές πλατφόρμες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη χώρα μας. Τέλος παρουσιάζουμε τους φορείς και τους οργανισμούς μέσω των οποίων επιτελείται η εν λόγω εκπαίδευση, και μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα διαδικτυακών πλατφόρμων οι οποίες συντελούν στην πραγματοποίηση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Κοντολογίς, θα μπορούσαμε να σημειώσουμε πως η συγκεκριμένη μορφή εκπαίδευσης από απόσταση τείνει ή καλύτερα έχει γίνει πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της παγκόσμιας εκπαιδευτικής και μαθησιακής πραγματικότητας. Οι σύγχρονες ανάγκες και γενικότερα οι απαιτήσεις των καιρών καθιστούν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση ιδιαίτερα προσφιλή για πολλές κοινωνικές ομάδες που επιζητούν τον εμπλουτισμό γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι οι οποίοι για τους παραπάνω λόγους εμπιστεύονται και υιοθετούν την πρακτική της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Εκπαίδευση ενηλίκων και εξ αποστάσεως εκπαίδευση

1.1. Εκπαίδευση ενηλίκων

Όπως γίνεται φανερό και από τον τίτλο του παρόντος κεφαλαίου θα αναφερθούμε στην εκπαιδευτική διαδικασία των ενήλικων εκπαιδευόμενων και στην εξ αποστάσεως εκπαίδευσή τους. Βεβαίως, η χρήση της εν λόγω μορφής εκπαίδευσης μπορεί να εφαρμοστεί και εφαρμόζεται σχεδόν σε όλες τις ηλικιακές ομάδες αρκεί να υπάρχει η τεχνική υποστήριξη και η τεχνογνωσία για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή της.

Αρχικά, καλό είναι να επισημάνουμε τη διαφορά της εκπαίδευσης ενηλίκων με τις άλλες μορφές εκπαίδευσης. Η διαφορά, έγκειται στο γεγονός ότι δεν έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα αλλά προαιρετικό, σε σχέση με τυπικό χαρακτήρα της γενικής εκπαίδευσης. Δηλαδή οι ενήλικοι σπουδαστές προσέρχονται οικειοθελώς και υφίστανται προαιρετικά ένα πρόγραμμα σε αντίθεση με τους μαθητές οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να μετέχουν και να παρακολουθούν πιστά το Αναλυτικό Πρόγραμμα της πολιτείας το οποίο ισχύει και είναι κοινό σε όλα τα σχολεία της επικράτειας.

Πριν όμως προχωρήσουμε, στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο κατά τη γνώμη μας να παραθέσουμε τον ορισμό της «εκπαίδευσης ενηλίκων». Ο ορισμός αυτός είναι δύσκολος διότι υπάρχουν πολλές και διαφορετικές ερμηνείες για το τι μπορεί να εννοούμε με τη λέξη «ενήλικος». Κάποιοι συνδέουν την έννοια με την ηλικία το οποίο δεν είναι και τόσο ισχυρό επιχείρημα αφού σύμφωνα με την Unesco «ενήλικοι είναι εκείνοι που θεωρούνται ενήλικοι απ' την κοινωνία στην οποία ζουν» (Jarvis, 2003).

Ένας γενικότερα αποδεκτός ορισμός αναφέρει ότι: «η εκπαίδευση ενηλίκων αποτελεί ένα εκτεταμένο πεδίο θεωρητικής αναζήτησης και πρακτικής εφαρμογής που αναφέρεται στη συστηματική και οργανωμένη μάθηση ενηλίκων» (ΕΟΠΠΕΠ, 2014). Συνεπώς, η εκπαίδευση ενηλίκων αναφέρεται σε όλες εκείνες τις μαθησιακές διαδικασίες τις οποίες ακολουθούν άνθρωποι, που έχουν κατορθώσει να φτάσουν στην κατάσταση του ενήλικου (Jarvis, 2003). Επιπλέον, εντάσσεται στη δια βίου μάθηση και στη δια βίου εκπαίδευση ως ένα υποσύνολό τους, συμβάλλοντας στην κατανόηση των κοινωνικών και πολιτισμικών αλλαγών, στην προσαρμογή των ανθρώπων στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της κοινωνίας της γνώσης, καθώς και στην

κατάρτιση των ατόμων στον εργασιακό τους τομέα, στον εμπλουτισμό της προσωπικής τους ζωής και στον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας.

1.2. Κίνητρα και εμπόδια στην εκπαίδευση ενηλίκων

Εν αντιθέσει με την «αοριστία» των στόχων που ενδέχεται να διαπιστωθούν στους ανήλικους εκπαιδευόμενους όπως λόγου χάριν: γιατί πηγαίνεις σχολείο; «για να μορφωθώ» ή «για να μπω στο Πανεπιστήμιο» ή «γιατί αυτό κάνουν όλοι», οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι έχουν συγκεκριμένους στόχους. Για παράδειγμα ένας ενήλικος ο οποίος εργάζεται σε έναν οργανισμό βιώνει ο ίδιος τις δυσκολίες της εργασίας του και γνωρίζει σε ποιο αντικείμενο υστερεί με αποτέλεσμα να επιδιώκει να εμπλουτίσει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του. Ενεργεί δηλαδή επί του πρακτέου και όχι μόνο από θεωρητική βάση. Παρά το γεγονός ωστόσο ότι οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι έχουν ευρύτερο και διαφορετικό φάσμα εμπειριών και έχουν αποκρυσταλλώσει τους προτιμώμενους τρόπους μάθησής τους και επιπλέον διακρίνεται η τάση τους για ενεργή συμμετοχή δεν παύουν να αντιμετωπίζουν σοβαρά εμπόδια στη μάθηση.

Τα κυριότερα εμπόδια στην εκπαίδευση των ενηλίκων μπορούν να εντοπιστούν: α) στην κακή οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας. Μεταξύ άλλων, έλλειψη στόχων, συντονισμού και υποδομής. β) οι κοινωνικές τους υποχρεώσεις οι οποίες συχνά τους εμποδίζουν να συμμετέχουν σε κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. γ) εσωτερικά εμπόδια τα οποία απορρέουν από την ίδια την προσωπικότητά τους. Πιο συγκεκριμένα τα εσωτερικά εμπόδια μπορούν να διακριθούν σε εμπόδια που σχετίζονται με προϋπάρχουσες γνώσεις και αξίες και σε εμπόδια που απορρέουν από ψυχολογικούς παράγοντες (ΕΟΠΠΕΠ, 2014) (https://www.eoppep.gr/images/TP_2014_FINAL.pdf).

Όσον αφορά τα εμπόδια τα οποία σχετίζονται με προϋπάρχουσες γνώσεις και αξίες, οι ενήλικοι μετέχουν της εκπαιδευτικής διαδικασίας κουβαλώντας ένα απόθεμα γνώσεων και αξιών, τις οποίες απέκτησαν κατά τη δραστηριότητα της ζωής τους. Αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος είναι να δυσκολεύονται να αποδεχτούν καινούρια μαθησιακά αντικείμενα και νέες εκπαιδευτικές μεθόδους (Bourdieu, 1999).

Στα εμπόδια που απορρέουν από ψυχολογικούς παράγοντες μπορούν να συνυπολογιστούν, η χαμηλή αυτοεκτίμηση, η έλλειψη αυτοπεποίθησης και το άγχος. Ειδικότερα το άγχος που χαρακτηρίζεται ως μια αρνητική συναισθηματική κατάσταση, μπορεί να οφείλεται σε πολλά αίτια, όπως λ.χ. ο φόβος της αποτυχίας, ο

φόβος της κριτικής, ο φόβος του αβέβαιου αλλά και ο φόβος της γελοιοποίησης.

Από τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι η κατάρκτηση της γνώσης δεν είναι για κανέναν μια ευθύγραμμη και απλή υπόθεση. Όλοι αντιμετωπίζουμε εμπόδια όταν μαθαίνουμε, άλλωστε είναι συνυφασμένα με την ανθρώπινή μας φύση. Το σημαντικό ωστόσο είναι να μπορούμε να τα διακρίνουμε και εν συνεχεία με μεθοδικότητα να προβούμε στην υπερπήδησή τους. Τα εμπόδια στη μάθηση είτε πρόκειται για ανήλικους είτε για ενήλικες αποτελούν σοβαρό ζήτημα. Με τις νέες τεχνολογίες και την εξ αποστάσεως εκπαίδευση –όπως θα δούμε αμέσως τώρα– ένας αρκετά σημαντικός αριθμός προβλημάτων επιλύεται, προσφέροντας τη δυνατότητα στους ενήλικους εκπαιδευόμενους να πραγματοποιήσουν ευκολότερα –σε ότι αφορά τους εξωτερικούς παράγοντες– τους στόχους τους.

1.3. Εννοιολογική προσέγγιση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν είναι κάτι καινοφανές, άλλωστε απαντάται ήδη πριν περίπου ενάμιση αιώνα. Αρχικά μπορούμε να οριοθετήσουμε την αφετηρία της κατά την Βιομηχανική Επανάσταση η οποία διαδραμάτισε εξέχοντα ρόλο τόσο στη γέννηση όσο και στην εξέλιξη της εκπαίδευσης από απόσταση. Κύριο χαρακτηριστικό της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι η απόσταση που εκ των πραγμάτων δημιουργείται μεταξύ του διδάσκοντος και του εκπαιδευόμενου. Φυσικά σε αυτήν την απρόσωπη τις περισσότερες φορές μάθηση συνέβαλε η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας με αποτέλεσμα να καταλαμβάνει σημαντικό μερίδιο της έως τότε κρατούσας παραδοσιακής εκπαίδευσης.

Σήμερα η εξ αποστάσεως εκπαίδευση συναντάται σε όλο το φάσμα της εκπαίδευσης από το Δημοτικό μέχρι το Πανεπιστήμιο. Ωστόσο, ιδιαίτερα εντοπίζεται στα Πανεπιστήμια, στη Μεταλυκειακή εκπαίδευση καθώς και σε αρκετούς ακόμη θεσμούς της δια βίου μάθησης [Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), Κέντρα Δια Βίου Μάθησης 2 (ΚΔΒΜ2)]. Βασικός πρόδρομος της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης υπήρξε το Βρετανικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο (1969) (<http://www.open.ac.uk>) το οποίο οδήγησε και άλλες χώρες στη δημιουργία Ανοιχτών Πανεπιστημίων μεταξύ των οποίων ο Καναδάς, η Κίνα, η Γερμανία και αργότερα η χώρα μας το έτος 1999 (www.eap.gr). Μάλιστα ο αριθμός φοιτητών που παρακολουθούν εξ αποστάσεως εκπαίδευση κυμαίνεται από 5% έως 15% επί του παγκόσμιου συνολικού αριθμού φοιτητών (Βαλασίδου, 2005).

Όπως ήδη αναφέρθηκε στην εισαγωγή της Διπλωματικής Εργασίας η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί πλέον δημοφιλή τρόπο στην εκπαιδευτική διεργασία. Αυτό συμβαίνει λόγω των συνεχών αυξανόμενων αναγκών της σύγχρονης πραγματικότητας για εμπλουτισμό των ήδη υπάρχουσών γνώσεων και δεξιοτήτων αλλά και προς απόκτηση νέων. Στο σημείο αυτό επιδιώκουμε να δηλώσουμε τι εννοούμε με τον όρο «εξ αποστάσεως εκπαίδευση», καθώς και να παραθέσουμε τις κυριότερους ορισμούς- προσεγγίσεις. Επιπρόσθετα, οφείλουμε να σημειώσουμε ότι στη διεθνή βιβλιογραφία συναντάται ποικιλία προσεγγίσεων και ορισμών για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση οι οποίοι διακρίνονται μεταξύ τους ανάλογα με τα κριτήρια και τις παραμέτρους που χρησιμοποιεί κάθε ερευνητής.

Ο όρος «εξ αποστάσεως εκπαίδευση» αναφέρεται σε διδακτικές μεθόδους και μαθησιακές καταστάσεις κατά τις οποίες ο καθηγητής και ο διδασκόμενος ή οι διδασκόμενοι είναι απομακρυσμένοι γεωγραφικά και, ως εκ τούτου, η διδασκαλία του μαθήματος βασίζεται σε ηλεκτρονικό ή έντυπο υλικό. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση περιλαμβάνει – τον ρόλο του διδάσκοντος στη διαδικασία – την εξ αποστάσεως μάθηση – το ρόλο του διδασκόμενου στη διαδικασία (Keegan, 2000).

Πρωτίτερα και συγκεκριμένα η Hillary Perraton (1988) προσδιορίζει την εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως «τη διδασκαλία από κάποιον εκπαιδευτή που βρίσκεται μακριά από τον εκπαιδευόμενο τόσο σε φυσική απόσταση όσο και σε χρόνο». Ενώ σύμφωνα με τον Rudolf Manfred Delling (1986):

«η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί μια καλά σχεδιασμένη και οργανωμένη δραστηριότητα που αφορά στην επιλογή, στην προετοιμασία και στην παρουσίαση του εκπαιδευτικού υλικού καθώς και στην καθοδήγηση και στην υποστήριξη του εκπαιδευόμενου μέσα από την αξιοποίηση τεχνολογικών μέσων».

Ο Holmberg (1977) υποστηρίζει ότι:

«η εξ αποστάσεως εκπαίδευση περιλαμβάνει διάφορες μορφές σπουδών, σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, οι οποίες διεξάγονται χωρίς την άμεση και συνεχή επίβλεψη εκπαιδευτών και στηρίζονται στην οργάνωση, καθοδήγηση και διδασκαλία που παρέχεται από κάποιο εκπαιδευτικό οργανισμό».

Κατά τον Moore –ο οποίος εισήγαγε την έννοια της αυτονομίας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση– η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι η κατηγορία των εκπαιδευτικών μεθόδων, σύμφωνα με τις οποίες οι διδακτικές συμπεριφορές

εκτελούνται ανεξάρτητα από τις μαθησιακές συμπεριφορές, συμπεριλαμβανομένων των μεθόδων που θα εφαρμόζονταν σε συνθήκες συνύπαρξης διδάσκοντος και διδασκομένων στον ίδιο χώρο, έτσι ώστε η επικοινωνία ανάμεσα στις δυο πλευρές να πρέπει να διεκπεραιωθεί μέσω έντυπου υλικού, μηχανικών, ηλεκτρονικών ή άλλων μέσων.

1.4. Τα χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Ας δούμε τώρα πως προσδιορίζεται και εφαρμόζεται η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εκπαίδευση ενηλίκων. Ο Desmond Keegan (1986) λαμβάνοντας υπόψη τους προηγούμενους ορισμούς σημειώνει ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση προσδιορίζεται από τα ακόλουθα έξι χαρακτηριστικά:

α. Τη γεωγραφική απόσταση μεταξύ εκπαιδευτή - εκπαιδευόμενου συνήθως κατά το μεγαλύτερο μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

β. Την ευθύνη κάποιου εκπαιδευτικού ιδρύματος για το σχεδιασμό, την παραγωγή και την διανομή του εκπαιδευτικού υλικού και την εξυπηρέτηση του εκπαιδευόμενου μέσα από υπηρεσίες υποστήριξης.

γ. Τη χρήση τεχνολογικών μέσων (έντυπα, οπτικοακουστικά μέσα και Διαδίκτυο) για να γεφυρωθεί η απόσταση μεταξύ του εκπαιδευόμενου με τον εκπαιδευτή και το εκπαιδευτικό υλικό.

δ. Την προσπάθεια για αμφίδρομη επικοινωνία με στόχο την εκμετάλλευση των παιδαγωγικών πλεονεκτημάτων του διαλόγου και της ανταλλαγής απόψεων.

ε. Τη δυνατότητα συναντήσεων σε περιστασιακή βάση τόσο για διδακτικούς όσο και για κοινωνικούς σκοπούς.

στ. Το γεγονός ότι πρόκειται για βιομηχανοποιημένη μορφή εκπαίδευσης –το οποίο εάν αποδεχτούμε– διαφοροποιεί την εξ αποστάσεως εκπαίδευση από τις παραδοσιακές μορφές (Keegan, 2001).

Ο παραπάνω προσδιορισμός του Keegan χαρακτηρίστηκε από αρκετούς εν μέρει αποδεκτός, διότι εστιάζει στην περιγραφή της παραδοσιακής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Μεταξύ εκείνων που διαφοροποιούν την προσέγγισή τους είναι οι Garrison και Shale (1987) οι οποίοι επισημαίνουν ότι η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας επέφερε εξίσου σημαντικές αλλαγές και στη μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Ειδικότερα, οι παραπάνω συγγραφείς δίνουν έμφαση σε

ότι αφορά την εξ αποστάσεως εκπαίδευση αφενός στην ανάγκη για την μεγαλύτερη δυνατή επικοινωνία του εκπαιδευτή με τον εκπαιδευόμενο με σκοπό την διευκόλυνση, καθοδήγηση και υποστήριξη του, αφετέρου στη χρήση των νέων τεχνολογιών για την επίτευξη συνθηκών αμφίδρομης επικοινωνίας μεταξύ διδάσκοντα και εκπαιδευόμενου.

1.5. Στόχοι της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Ο κυριότερος στόχος της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι να παρέχει τη δυνατότητα πρόσβασης σε όσο το δυνατόν περισσότερα επίπεδα εκπαίδευσης σε άτομα που αδυνατούν να μετέχουν με άλλους τρόπους σε αυτά, λόγω της γεωγραφικής θέσης που βρίσκονται ή λόγω άλλων ειδικών προσωπικών προβλημάτων (Βαλασίδου, 2005). Επίσης, εξαιρετικά σημαντικός στόχος θεωρείται η μετάδοση μαθημάτων σε απομακρυσμένες περιοχές από καθηγητές-επιστήμονες οι οποίοι διδάσκουν σε πολύ γνωστά Πανεπιστήμια της χώρας μας αλλά και του εξωτερικού (<https://www.harvard.edu>) (<https://www.cam.ac.uk>), (<http://web.mit.edu>). Επιπρόσθετα η διδασκαλία εξ αποστάσεως μπορεί να ωφελήσει και τον ίδιο το διδάσκοντα καθηγητή, ο οποίος μπορεί αφενός να παρακολουθήσει τη διδασκαλία του μαθήματός του και από άλλους διδάσκοντες αλλά και να του ανοίξει ορίζοντες συνεργασίας με συναδέλφους καθώς και τη συγκρότηση διάφορων ομάδων εργασίας.

Ανακεφαλαιώνοντας μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως πρακτική, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη γνωσιακή διαδικασία της εκπαίδευσης ενηλίκων. Παρέχει πληθώρα κινήτρων στους εκπαιδευόμενους ενώ παράλληλα πολλά εμπόδια τα οποία ενδεχομένως δημιουργούνται –από τη φύση αυτών των ενήλικων σπουδαστών– επιλύονται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο με κύριο γνώμονα την προσφορά στην εκπαίδευση. Αντιμετωπίζονται δηλαδή ζητήματα τα οποία έχουν να κάνουν με το χώρο, το χρόνο αλλά και τον τρόπο της μαθησιακής διαδικασίας προς διευκόλυνση τόσο των εκπαιδευόμενων όσο και των εκπαιδευτών, επιτυγχάνοντας στο μέγιστο τους μαθησιακούς σκοπούς και στόχους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

2.1. Οι διαφορές παραδοσιακής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Αναντίρρητα όπως κάθε μορφή εκπαίδευσης έτσι και οι δυο αυτές μορφές – παραδοσιακή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση– στόχο έχουν, μεταξύ άλλων, τον εμπλουτισμό των γνώσεων μέσα από την μαθησιακή διαδικασία. Ωστόσο, παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των δυο αυτών μορφών εκπαίδευσης τις οποίες καταδεικνύουμε στον παρακάτω πίνακα (Μουζάκης, 2006).

Πίνακας 1. Διαφορές παραδοσιακής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Παραδοσιακή Εκπαίδευση	Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση
Συνήθως ομοιογενής πληθυσμός	Όχι κατ' ανάγκη ομοιογενής πληθυσμός
Φυσική παρουσία των εκπαιδευόμενων	Φυσική απόσταση των εκπαιδευομένων
Μετακινήσεις εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων	Διδασκαλία και μάθηση χωρίς μετακινήσεις
Η διδασκαλία εντός εκπαιδευτικού Ιδρύματος	Ευελιξία ως προς τον τόπο και χρόνο πραγματοποίησης της διδασκαλίας
Παραδοσιακή Διδασκαλία	Αυτό-ελεγχόμενη και εξατομικευμένη μάθηση
Άμεση επικοινωνία	Συνεργασία και επικοινωνία από απόσταση
Κυριότερη πηγή γνώσης το εγχειρίδιο	Άμεση πρόσβαση σε πηγές για ενημέρωση και πληροφόρηση
Μελέτη σε καθορισμένο πλαίσιο	Ο εκπαιδευόμενος επιλέγει το ρυθμό παρακολούθησης

Επιπλέον, στα online περιβάλλοντα οι ρόλοι μεταβάλλονται, οι εκπαιδευόμενοι δε χρειάζεται να κρατούν σημειώσεις διότι το υλικό παρέχεται οργανωμένο σε ηλεκτρονική μορφή (e-book). Επομένως συμμετέχουν ενεργά στην μαθησιακή διαδικασία αλληλεπιδρώντας μεταξύ τους, ειδικά όταν πρόκειται για

πραγματικά ζητήματα που καλούνται να επιλύσουν σε online προτείνοντας συγκεκριμένες θέσεις και λύσεις (Μαρκασιώτης, 2005).

Από τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση –ως μια εκπαιδευτική και παιδαγωγική οντότητα– μπορεί, κατά προνομιακό τρόπο να στηριχθεί στη φιλοσοφία και τις αρχές της αυτονομίας, της αυτορρύθμισης και της αυτενέργειας.

2.2. Μορφές εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Μεγάλοι φιλόσοφοι, παιδαγωγοί και ψυχολόγοι μεταξύ των οποίων ο John Dewey (1916), ο Jean Piaget (1973), ο Lev Vygotsky (1978), Jerome Bruner (1996) υποστήριξαν ότι η νέα γνώση μπορεί να οικοδομηθεί και να αποκτηθεί μέσω της προηγούμενης γνώσης, με αποτέλεσμα ο ρόλος του εκπαιδευτή να είναι εκείνος του διευκολυντή για την απόκτηση της νέας γνώσης. Αναφερόμαστε δηλαδή στην εποικοδομητική θεωρία μάθησης. Ωστόσο, το κύριο ζήτημα το οποίο εγείρεται είναι το πώς μπορεί η θεωρία του εποικοδομητικού μοντέλου να πραγματοποιηθεί στη διαδικτυακή τάξη;

Σύμφωνα με το εποικοδομητικό μοντέλο προτάσσονται οι εξής βασικές αρχές:

- α) Η μάθηση είναι μια ενεργή και δεσμευτική διαδικασία
- β) Η μάθηση είναι μια διαδικασία δημιουργία γνώσης
- γ) Η λειτουργία της μάθησης στο μεταγνωστικό επίπεδο επικεντρώνεται στην ικανότητα της κριτικής σκέψης και όχι στην αναζήτηση της σωστής απάντησης
- δ) Η μάθηση αφορά μια κοινωνική διαπραγμάτευση, μια αναστοχαστική κατάσταση και
- ε) Το μέγιστο είναι να μάθει κανείς πώς μαθαίνει (<http://old.primedu.uoa.gr>).

Αυτές οι βασικές αρχές λαμβάνονται ή πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μεταξύ άλλων και στο σχεδιασμό των μορφών της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Υπάρχουν αρκετές μορφές εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Μερικές εξ αυτών προβαίνουν σε μια τύπου προσομοίωση της αίθουσας διδασκαλίας η οποία γίνεται σε πραγματικό χρόνο μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων αντίθετα άλλες προάγουν την ανεξάρτητη μάθηση στις οποίες τον «έλεγχο» του χρόνου εκπαίδευσης έχει ο αποκλειστικά ο εκπαιδευόμενος. Αυτή η τελευταία μορφή μπορεί να περιγράψει πλησιέστερα και να αποδώσει καλύτερα τον τρόπο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Στο σημείο καλό είναι να προβούμε σε μια σύντομη ιστορική αναδρομή της εκπαίδευσης από απόσταση. Σε τρεις κύριους σταθμούς μπορούμε να συνοψίσουμε την εξ αποστάσεως εκπαίδευση:

α. Δια Αλληλογραφίας: στα μέσα του 19ου αιώνα υπήρχε στις ΗΠΑ το Πανεπιστήμιο δι' αλληλογραφίας (1833).

β. Ηλεκτρονικά μέσα: στις αρχές του 20ου αιώνα εκπαιδευτικό ραδιόφωνο (1925), την εκπαιδευτική τηλεόραση (1950) και το εκπαιδευτικό βίντεο.

γ. Αλληλεπιδραστικές τεχνολογίες: το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (1980), η τηλεδιάσκεψη την επόμενη δεκαετία και τα κοινωνικά δίκτυα με τις διαδικτυακές πλατφόρμες (2000).

Οι δυο πρώτοι σταθμοί με τα μέσα που χρησιμοποιούσαν ονομάζονται μη αλληλεπιδραστικοί διότι δεν υπήρχε η δυνατότητα να απαντήσει άμεσα ο εκπαιδευόμενος. Στον αιώνα μας, αιώνα της τεχνολογίας και της πληροφορίας η κατάσταση έχει αλλάξει άρδην. Οι δυνατότητες που προσφέρονται μέσα από τα δίκτυα των υπολογιστών είναι πρωτοφανείς και αρκετές φορές χωρίς υπερβολή να χαρακτηριστούν και απεριόριστες, οι οποίες διευκολύνουν την αλληλεπιδραστική επικοινωνία από απόσταση. Πλέον, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση μέσω του διαδικτύου διαφέρει σημαντικά από τις παλαιότερες μορφές αντιστοίχου εκπαίδευσης διότι εξασφαλίζει σύγχρονη και ασύγχρονη επικοινωνία αλλά και δυνατότητες αποθήκευσης μεγάλου όγκου δεδομένων καθώς και μετάδοσης αυτών των δεδομένων με εξαιρετικά γρήγορες ταχύτητες. Σχετικά με τη χρήση και τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών θα παραθέσουμε αναλυτικότερα στο τρίτο κεφάλαιο.

2.3. Μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Για την καλύτερη δυνατή και αποτελεσματικότερη εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κρίνονται απαραίτητες οι κατάλληλες μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης. Σύμφωνα με τον Rumble (1989) κατά την εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης διακρίνονται τέσσερα μέρη με τα εξής στοιχεία:

α) στο πρώτο περιλαμβάνονται διάφορα στοιχεία όπως ο διδάσκων, ένας ή περισσότεροι εκπαιδευόμενοι, το γνωστικό αντικείμενο που διδάσκεται και ένα είδος εκπαιδευτικού συμβολαίου μεταξύ των δυο πλευρών, διδάσκοντα και εκπαιδευόμενου.

β) στο δεύτερο μέρος, σημειώνεται η απόσταση των εκπαιδευόμενων από το εκπαιδευτικό ίδρυμα που παρέχει το εκπαιδευτικό αντικείμενο.

γ) στο τρίτο, περιγράφεται η εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως εκείνη η μέθοδος διδασκαλίας, κατά την οποία, ο εκπαιδευτής βρίσκεται σε απόσταση από τους εκπαιδευόμενους.

δ) στο τέταρτο μέρος, περιγράφεται η διαδικασία της αξιολόγησης του προγράμματος η οποία ενδέχεται να διαφέρει από εκείνη της παραδοσιακής διδασκαλίας.

Στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως μέθοδος διδασκαλίας και μάθησης, περιγράφεται ένα οργανικά δομημένο σύνολο μέσων και διαδικασιών. Ειδικότερα αναφέρονται στο εκπαιδευτικό υλικό, στις διδακτικές μεθόδους, στην επικοινωνία εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενων, καθώς και στην υποστήριξη και την αξιολόγηση των συμμετεχόντων. Δύο βασικές διαστάσεις περιέχονται στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Η πρώτη αφορά την εξ αποστάσεως διδασκαλία, η οποία σχετίζεται άμεσα με την ανάπτυξη του μαθησιακού υλικού από την πλευρά ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος. Ενώ η δεύτερη αναφέρεται στην εξ αποστάσεως μάθηση, δηλαδή στη μαθησιακή διαδικασία στην οποία συμμετέχει ενεργά ο εκπαιδευόμενος (Keegan, 2001). Συνεπώς, είναι μια μέθοδος, που το κύριο χαρακτηριστικό που την ξεχωρίζει από τις άλλες εκπαιδευτικές μεθόδους είναι η απόσταση η οποία χωρίζει τον διδάσκοντα από τον διδασκόμενο, ο τελευταίος μαθαίνει χωρίς την παρουσία του πρώτου, μακριά από κάποια συμβατική αίθουσα διδασκαλίας (<https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/183/1/02>).

2.4. Το εκπαιδευτικό υλικό και οι διδακτικές μέθοδοι της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Όπως και στις άλλες μορφές εκπαίδευσης, το εκπαιδευτικό υλικό αποτελεί κυρίαρχο κριτήριο της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας. Στην περίπτωση ωστόσο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ο ρόλος του είναι ο πλέον σημαντικός διότι καθίσταται το κύριο μέσο που επιτυγχάνει την επαφή των εκπαιδευόμενων με τα περιεχόμενα της μάθησης.

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση βασίζεται σε τρεις άξονες αλληλεπίδρασης: τον εκπαιδευτή, τον εκπαιδευόμενο και το εκπαιδευτικό υλικό (Λιοναράκης, 2001). Το εκπαιδευτικό υλικό έχει το βασικότερο ρόλο στη διαδικασία μάθησης καθώς ο εκπαιδευόμενος μαθαίνει μέσα από αυτό. Αποτελείται από το κυρίως διδακτικό κείμενο, τα παράλληλα κείμενα τα οποία το συμπληρώνουν, τον αναλυτικό οδηγό σπουδών και μελέτης, τα βιβλιογραφικά βοηθήματα, το φάκελο εργασίας των

ασκήσεων, των δραστηριοτήτων και των εργασιών, τα υποστηρικτικά οπτικοακουστικά μέσα και τις τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας.

Πιο συγκεκριμένα, το εκπαιδευτικό υλικό στα προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μπορεί να κατηγοριοποιηθεί ως εξής: **α)**

Κείμενα, τα οποία αποτελούν το βασικό κορμό του διδακτικού υλικού: Βιβλία, εγχειρίδια, σημειώσεις, σχεδιαγράμματα παραρτήματα, περιλήψεις, διαγνωστικά τεστ, δραστηριότητες, τεστ αξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης.

Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό υλικό ενδείκνυται να είναι διαιρεμένο σε μικρές και ευέλικτες ενότητες και περιλαμβάνει πολλαπλές πηγές μάθησης, ασκήσεις, εργασίες, δραστηριότητες πρακτικής εξάσκησης και αυτοαξιολόγησης. Κατά τον Λιοναράκη (2001) ως ρόλο έχει: να υποστηρίζει το έργο του εκπαιδευόμενου, να τον ενεργοποιεί, να τον εκπαιδεύει και να τον διδάσκει, να καθιστά τον εκπαιδευόμενο ικανό να μαθαίνει μόνος του, αυτόνομα και δημιουργικά και τέλος να βοηθά τον εκπαιδευόμενο να ανακαλύπτει τη γνώση και την πληροφορία μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες και μέσα από διαδικασίες αυτομάθησης. **β)** **Οπτικοακουστικά μέσα**, τα οποία στόχο έχουν τη δημιουργικότερη μελέτη δεδομένων χωρίς τη φυσική παρουσία του διδάσκοντα: βίντεο, ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα.

Οι εν λόγω δραστηριότητες μπορεί να έχουν τη μορφή εργασιών, ασκήσεων, πρακτικής εξάσκησης και ανατροφοδότησης, είναι δε σημαντικές διότι μετέχοντας σε αυτές οι εκπαιδευόμενοι διαπιστώνουν τα αποτελέσματα της μελέτης τους. **γ)** **Σύγχρονες Τεχνολογίες**: Εκπαιδευτικό λογισμικό, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, Παγκόσμιος Ιστός και εκπαιδευτική τηλεδιάσκεψη.

Με τη ραγδαία ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών έχουν πολλαπλασιαστεί οι δυνατότητες για την ταχύτατη διανομή ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού καθώς και για το σχεδιασμό αλληλεπιδραστικών δραστηριοτήτων μέσα από την αξιοποίηση εκπαιδευτικού λογισμικού και των υπηρεσιών του διαδικτύου. Το εκπαιδευτικό υλικό χορηγείται στους εκπαιδευόμενους των προγραμμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με τη μορφή «πακέτου». Κάθε πακέτο μπορεί να περιλαμβάνει ποικιλία εκπαιδευτικού υλικού (έντυπο, ψηφιακό) αποθηκευμένο σε διάφορες μορφές. Επίσης στο «πακέτο» περιλαμβάνονται οδηγοί μελέτης και το αναλυτικό χρονοδιάγραμμα των σπουδών με στόχο να διευκολύνουν και να καθοδηγήσουν αποτελεσματικά τους εκπαιδευόμενους στην πρόσληψη της νέας γνώσης.

Περνώντας τώρα στις διδακτικές μεθόδους οφείλουμε να υπογραμμίσουμε ότι η εξ αποστάσεως διδασκαλία εξαρτάται επί το πλείστον από τον ίδιο τον εκπαιδευόμενο, μέσω της αξιοποίησης της μεγάλης ποικιλίας των εκπαιδευτικών τεχνικών οι οποίες προσφέρονται και από τις νέες τεχνολογίες (Κόκκος, 1998). Τρεις κύριοι τύποι διδασκαλίας από απόσταση διακρίνονται: η απομακρυσμένη διδασκαλία, η διδασκαλία «πρόσωπο με πρόσωπο» και η διδασκαλία βασισμένη στη δημιουργία έργου. Η πρώτη επιτελείται κατά το πλείστον από απόσταση, με τις πρώτες μεθόδους εξ αποστάσεως. Στη δεύτερη μορφή διδακτικής διαδικασίας η διδασκαλία συνήθως γίνεται με τη συγκρότηση ομάδων σε συγκεκριμένες και προκαθορισμένες χρονικές περιόδους. Η τρίτη μορφή η οποία είναι βασισμένη στη δημιουργία έργου, έχει ως κεντρικό της άξονα την παραγωγή κάποιου έργου (project) από τον εκπαιδευόμενο.

Για την αποτελεσματικότερη επίτευξη των γνωστικών στόχων συνιστάται αφενός μεν ο συνδυασμός των παραπάνω διδακτικών τεχνικών και αφετέρου ο υποστηρικτικός και εμπνευστικός ρόλος του εκπαιδευτή. Φυσικά, κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει ο εκπαιδευόμενος ο οποίος χρειάζεται επιπλέον να διαθέτει εσωτερικά κίνητρα, αυτό-καθοδήγηση και αυτό-πειθαρχία. Επιπρόσθετα, πρέπει να τονιστεί η ανάγκη ύπαρξης επικοινωνίας του εκπαιδευτή με κάθε εκπαιδευόμενο η οποία κρίνεται καταλυτική στην επίλυση ζητημάτων που άπτονται της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής διεργασίας. Τούτο στις μέρες μας γίνεται ευκολότερο, διότι οι νέες τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ) έχουν βελτιώσει εξαιρετικά τις δυνατότητες επικοινωνίας μεταξύ των εμπλεκόμενων πλευρών εκπαίδευσης.

2.5. Το ανθρώπινο δυναμικό και η αξιολόγηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Κεντρικός στόχος κάθε εκπαιδευτικής διαδικασίας –σε οποιαδήποτε μορφή της– είναι ή οφείλει να είναι ο ίδιος ο εκπαιδευόμενος. Πολλώ δε μάλλον στην περίπτωση των ενήλικων εκπαιδευόμενων οι οποίοι κατασταλαγμένα επιλέγουν το χρόνο, το χώρο και το αντικείμενο στο οποίο θα επιμορφωθούν. Παρόλα αυτά δεν παύει το γεγονός στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση να δημιουργούνται δυσκολίες όσον αφορά τη διαδικασία της μάθησης. Σημαντικότερο κατά τη γνώμη μας είναι η έλλειψη «ζώσας» αλληλεπίδρασης τόσο μεταξύ των εκπαιδευόμενων όσο και με τον εκπαιδευτή τους. Για την ελαχιστοποίησή της σημαίνοντα ρόλο έχει ο συντονιστής και το διδακτικό προσωπικό του προγράμματος της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Ο συντονιστής μεριμνά για την οργάνωση, την επίλυση ζητημάτων, τις

συνδιασκέψεις και την υποστήριξη διάφορων θεμάτων, απόψεων και στάσεων καθώς και για τη διατήρηση της συνοχής στην ομάδα. Από το άλλο μέρος, το διδακτικό προσωπικό οφείλει να κατανοήσει τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του εκπαιδευόμενου που βρίσκεται σε απόσταση χωρίς προσωπική επαφή. Να προσαρμόζει το διδακτικό του στυλ στις ανάγκες και τις προσδοκίες του συγκεκριμένου πολυπληθούς πολλές φορές ακροατηρίου. Και τέλος να γνωρίζει καλά την τεχνολογία που θα χρησιμοποιήσει, χωρίς όμως να λοξοδρομεί από τον εκπαιδευτικό του ρόλο (Alexander, 2001).

Τέλος, όσον αφορά την αξιολόγηση του εκπαιδευόμενου αυτή μπορεί να λάβει αρκετές μορφές. Συνήθως, περιλαμβάνει: διόρθωση και βαθμολόγηση των γραπτών εργασιών, συμμετοχή σε τεστ αφομοίωσης και κατανόησης της ύλης του εκπαιδευτικού «πακέτου» και τελικά διαγωνίσματα. Στο σημείο αυτό οφείλουμε να τονίσουμε ότι στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση η αξιολόγηση λαμβάνεται ως μια ευρύτερη έννοια η οποία δεν λειτουργεί μόνο ως εξεταστική διαδικασία αλλά αποτελεί σημαντική παράμετρο της όλης εκπαιδευτικής διεργασίας.

Μεταξύ των μορφών που δύναται να λάβει η αξιολόγηση είναι: η αυτό-αξιολόγηση και η συνεχής αξιολόγηση. Η πρώτη ενσαρκώνεται μέσω των ασκήσεων οι οποίες συνοδεύουν το διδακτικό υλικό, και παρέχουν αφενός στον εκπαιδευόμενο πληροφορίες τον βαθμό κατάκτησης του αντικειμένου και για την πρόοδό του και αφετέρου στον διδάσκοντα το κατά πόσον έχουν επιτευχθεί οι αρχικοί στόχοι. Η δεύτερη μορφή, η συνεχής αξιολόγηση πραγματοποιείται σε τακτά χρονικά διαστήματα συνήθως με ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου, τεστ και πρακτικές εργασίες. Αν και η αξιολόγηση κρίνεται πολλές φορές ως μέθοδος που δημιουργεί αρνητικές καταστάσεις εντούτοις αποτελεί ένα αρκετά αξιόπιστο εργαλείο που προσφέρει όταν χρησιμοποιείται με φειδώ μετρήσιμα και αντικειμενικά αποτελέσματα. Σε καμία όμως περίπτωση δεν πρέπει να συνδέεται με το εάν κάποιος είναι καλός ή κακός γνώστης, αλλά, ικανός ή λιγότερο ικανός.

Ολοκληρώνοντας το παρόν κεφάλαιο πρέπει να σημειώσουμε ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση χρησιμοποιείται πλέον ως εκπαιδευτική πρακτική και φιλοσοφία σχεδόν σε όλους τους κλάδους της εκπαίδευσης, της επιμόρφωσης και της κατάρτισης των ενήλικων εκπαιδευόμενων. Σημαντικό ρόλο στην εξάπλωσή της διαδραμάτισε η νέα εποχή των (ΤΠΕ) η οποία διευκολύνει σημαντικά τόσο την ταχύτερη πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό όσο και στην αμεσότερη επικοινωνία

μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενων ελαχιστοποιώντας πράγματι την απόσταση μεταξύ τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση με τη χρήση των νέων τεχνολογιών

3.1. Νέες τεχνολογίες και σύντομη ιστορική εξέλιξη

Όπως ήδη αναφέρθηκε η καλπάζουσα ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας στην εκπαίδευση (ΤΠΕ) διαμορφώνει καθημερινά νέα δεδομένα στο πεδίο πρακτικής εφαρμογής της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ελαχιστοποιώντας ή εκμηδενίζοντας την απόσταση μεταξύ των εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων. Ας δούμε όμως πώς φτάσαμε ως εδώ, ώστε να γίνεται λόγος για τα εντυπωσιακά άλματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης λόγω της έντονης ώθησης από τις νέες τεχνολογίες.

Είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο ότι η σχέση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με την τεχνολογία δεν αποτελεί καινού τόπο, άλλωστε η παρουσία της τεχνολογίας στήριξε, εξέλιξε και γιγάντωσε την εφαρμογή της. Σε αυτή την εντυπωσιακή της πορεία τρεις κυριότερες φάσεις μπορούμε να μνημονεύσουμε, οι οποίες μέσω της τεχνολογίας συνέβαλαν τα μέγιστα στην διάδοσή της (Μαρκασιώτης, 2005).

Στην πρώτη φάση εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μέσω αλληλογραφίας, έντυπου υλικού (τέλος 19ου αι.), τα κείμενα διανέμονταν ταχυδρομικά. Κεντρικός στόχος του εκπαιδευτικού υλικού ήταν να βοηθά τους εκπαιδευόμενους να μαθαίνουν κυρίως μέσα από αυτό με οριακή συνδρομή και επικοινωνία τόσο με τον εκπαιδευτή όσο και μεταξύ των εκπαιδευόμενων. Το κυριότερο πρόβλημα το οποίο εντοπίστηκε στην εκπαίδευση μέσω αλληλογραφίας ήταν η έλλειψη επικοινωνίας, η οποία αρκετά συχνά οδηγούσε στην αποτυχία του όλου προγράμματος. Διατηρήθηκε περίπου έως τα μέσα του 20ου αιώνα, εποχή που εμφανίστηκαν νέα μέσα μετάδοσης πληροφορίας και επικοινωνίας. Βέβαια, στο σημείο αυτό να υπογραμμίσουμε ότι το έντυπο υλικό ποτέ δεν καταργήθηκε απεναντίας επιτελεί ακόμα και σήμερα πρωταγωνιστικό ρόλο στην εξ αποστάσεως διδασκαλία (Μουζάκης, 2006).

Η δεύτερη φάση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, είναι η φάση των οπτικοακουστικών μέσων. Δηλαδή, διδασκαλία από απόσταση πολλών μέσων (έντυπο υλικό, ραδιόφωνο, τηλεόραση). Πιο συγκεκριμένα, το ραδιόφωνο άρχισε να χρησιμοποιείται στην Αγγλία το 1930 σε προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ενώ το 1939 στη Γαλλία από το Σχολείο για τους Μετανάστες. Από το άλλο μέρος η τηλεόραση άρχισε να χρησιμοποιείται κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1950. Ήδη στις

αρχές της επόμενης δεκαετίας μέσα σε ειδικά διαμορφωμένα στούντιο, εκπαιδευτές παρέδιδαν μαθήματα με τη χρήση «ζωντανών» εκπομπών σε εκπαιδευόμενους οι οποίοι βρισκόταν σε μεγάλη απόσταση.

Περνάμε πλέον στην τρίτη φάση, τη γενιά των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας (Information and Communication Technology) η οποία αντανακλά την εποχή μας. Η φάση αυτή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά αποκλειστικότητα χρησιμοποιεί, ολοκληρωμένη υποστήριξη συστημάτων και δικτύων υπολογιστών (Ψυχάρης, 2009). Η επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων πραγματοποιείται μέσω του διαδικτύου ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που διάφορα μοντέλα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης περιλαμβάνουν και φυσική παρουσία των συμμετεχόντων –εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων– σε προκαθορισμένο χώρο και χρόνο.

Η εκπαίδευση μέσω διαδικτύου συνδυάζει αρτιότερα τη διαλογική αλληλεπίδραση ανθρώπου και μηχανής. Πολλές δυσκολίες του παρελθόντος συρρικνώνονται και αρκετές εξαφανίζονται. Οι (ΤΠΕ) έχουν προσαρμόσει αποτελεσματικότερα τα προγράμματα των σπουδών, στις εξατομικευμένες ανάγκες κάθε εκπαιδευόμενου εξασφαλίζοντας περισσότερες ευκαιρίες αλληλεπίδρασης κατά τη διδακτική διαδικασία, σε αντίθεση με πρωτότερες μεθόδους εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Πλέον στους εκπαιδευόμενους δίνεται η δυνατότητα να παρακολουθούν μεγάλη ποικιλία προγραμμάτων, να μελετούν το εκπαιδευτικό υλικό στο χρόνο και τον τόπο επιλογής τους καθώς και να επικοινωνούν «άμεσα» με τους εκπαιδευτές τους (Ψυχάρης, 2009).

3.2. Διαδικτυακές εκπαιδευτικές πλατφόρμες στη χώρα μας

Στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση χρησιμοποιούνται στο μέγιστο οι νέες δυνατότητες τεχνολογίας και πληροφορίας της εκπαίδευσης, και τούτο συμβαίνει επειδή ζούμε στην εποχή του Διαδικτύου. Η εξ αποστάσεως διδασκαλία μέσω του διαδικτύου επιτρέπει την υλοποίηση σύγχρονης και ασύγχρονης επικοινωνίας. Ας δούμε όμως τι εννοούμε με τους όρους σύγχρονη και ασύγχρονη επικοινωνία και μάθηση.

Ασύγχρονη μάθηση σημαίνει, ότι η εκπαίδευση παρέχεται και λαμβάνεται σε διαφορετική χρονική στιγμή. Από τη μια πλευρά ο εκπαιδευτής μπορεί να προετοιμάσει το εκπαιδευτικό υλικό και να το αποθηκεύσει σε μια πλατφόρμα και από την άλλη ο εκπαιδευόμενος μπορεί να το χρησιμοποιήσει οποτεδήποτε επιλέξει ο ίδιος (Μαρκασιώτης, 2005). Τέτοια μέσα διευκόλυνσης της διδασκαλίας μπορεί να

είναι το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, ο παγκόσμιος ιστός, οι πίνακες ανακοινώσεων και η βιντεοδιάλεξη. Ωστόσο, στα παραπάνω μέσα δεν υπάρχει επικοινωνία εκπαιδευτή εκπαιδευόμενου σε πραγματικό χρόνο.

Στη σύγχρονη μάθηση, ο εκπαιδευόμενος συμμετέχει στην εκπαίδευση σε πραγματικό χρόνο μέσα από το internet. Η εν λόγω εκπαίδευση μοιάζει σε πολλά σημεία με την παραδοσιακή αίθουσα διδασκαλίας, με τη διαφορά ότι εκπαιδευτής και εκπαιδευόμενος βρίσκονται σε μια «εικονική» αίθουσα η οποία δεν έχει γεωγραφικούς περιορισμούς. Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την ταυτόχρονη επικοινωνία και αλληλεπίδραση σε πραγματικό χρόνο είναι, το δίκτυο των υπολογιστών, η συζήτηση δια μέσου αυτών (chat) καθώς και η τηλεδιάσκεψη (Αναστασιάδης, 2004). Χρησιμοποιώντας τον παραπάνω τύπο τεχνολογίας (e-learning) προσφέρεται η δυνατότητα στον εκπαιδευτή να παρέχει σε πραγματικό χρόνο εκπαίδευση σε οποιοδήποτε σημείο της γης.

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε συγκεκριμένα σε πλατφόρμες ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης οι οποίες προσφέρονται μέσα από πληροφοριακά συστήματα του διαδικτύου. Πρόκειται για ολοκληρωμένα συστήματα, «πλατφόρμες», οι οποίες περιλαμβάνουν μεγάλη ποικιλία εργαλείων διαχείρισης μαθημάτων, και παρέχουν τη δυνατότητα σε φορείς εκπαίδευσης κυρίως ενηλίκων να προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα στους συμμετέχοντες εκπαιδευόμενους ανεξαρτήτως των περιορισμών που ενδεχομένως προκύπτουν από τη γεωγραφική περιοχή στην οποία ζουν.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης είναι η πλατφόρμα «e-Class» (<http://eclass.gunet.gr>), η οποία αναπτύχθηκε στη χώρα μας με στόχο να υποστηρίξει και να ενσωματώσει τις νέες τεχνολογίες της διαδικτυακής μορφής μάθησης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, ενώ σήμερα συναντάται και στη μεταλυκειακή εκπαίδευση. Η πλατφόρμα e-Class χαρακτηρίζεται για την ευκολία στη χρήση τόσο από τους εκπαιδευτές όσο και από τους εκπαιδευόμενους, χωρίς να απαιτούνται εξειδικευμένες τεχνικές γνώσεις για τη χρήση της. Επιπλέον, διακρίνεται για την προσαρμοστικότητά της στις απαιτήσεις όλων των γνωστικών αντικειμένων με εύκολη τη δυνατότητα τόσο στην αναβάθμιση όσο και στην επέκτασή της. Κύριος υπεύθυνος για τη δημιουργία και διαχείριση των μαθημάτων είναι ο εκπαιδευτής.

Αναλυτικότερα η πλατφόρμα e-Class περιλαμβάνει διάφορες υπηρεσίες προς τους χρήστες της. Ειδικότερα σε ότι αφορά τα μαθήματα μπορεί να είναι τριών τύπων: κλειστά, ανοιχτά και ανοιχτά σε εγγραφή μαθήματα.

Στα κλειστά μαθήματα μπορεί να εγγραφεί κάθε εκπαιδευόμενος που διαθέτει λογαριασμό στην πλατφόρμα μόνο αν του το επιτρέψει ο εκπαιδευτής. Στα ανοικτά σε εγγραφή μαθήματα μπορεί να έχει πρόσβαση ο εκπαιδευόμενος εφόσον έχει λογαριασμό στην πλατφόρμα και ενεργοποιήσει την εγγραφή του στο μάθημα. Τέλος τα ανοικτά μαθήματα είναι ελεύθερης πρόσβασης για κάθε ενδιαφερόμενο ασχέτως αν διαθέτει λογαριασμό.

Κάθε εκπαιδευτής που διαχειρίζεται μια πλατφόρμα e-Class, μπορεί να δημιουργήσει όσα μαθήματα επιθυμεί, να εγγράψει ή και να διαγράψει εκπαιδευόμενους, καθώς και να «φορτώσει» εκπαιδευτικό υλικό σε οποιαδήποτε μορφή εκείνος κρίνει απαραίτητο (κείμενα, εικόνες, βίντεο, ασκήσεις). Από το άλλο μέρος ο εκπαιδευόμενος –εφόσον εντάσσονται σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες τα μαθήματά του– μπορεί να εγγραφεί και να συμμετέχει σε όλες τις δραστηριότητες που προσφέρονται από το εκάστοτε μάθημα.

Την εποπτεία διαχείρισης–καλής λειτουργίας, βοήθειας και επίλυσης προβλημάτων όλης της πλατφόρμας έχει ο διαχειριστής. Εκείνος είναι υπεύθυνος για τη δημιουργία λογαριασμών εκπαιδευτών, διαχειρίζεται τους λογαριασμούς των χρηστών, ενημερώνει τη βάση δεδομένων όπως λ.χ. τις βαθμολογίες και τα χρονοδιάγραμμα.

Ένα ακόμη παράδειγμα διαδικτυακής πλατφόρμας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι το Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment). Πρόκειται για ένα λογισμικό το οποίο αποσκοπεί αφενός για την δημιουργία ιστοσελίδων και αφετέρου για την παραγωγή ηλεκτρονικών μαθημάτων. Το Moodle θεωρείται ευέλικτο λογισμικό το οποίο μπορεί να επιδέχεται συνεχείς αλλαγές και βελτιώσεις. Στο εκπαιδευτικό περιβάλλον του Moodle παρέχεται η δυνατότητα του εκπαιδευτή, μέσα από ένα εύχρηστο και λειτουργικό γραφικό περιβάλλον, να δημιουργήσει μια ιστοσελίδα διαχείρισης των προσωπικών του μαθημάτων κάνοντας εν συνόλω αποτελεσματικότερη τη διαδικασία μάθησης <http://www.moodle.org> . Η χρήση του είναι συχνή τόσο στην Τριτοβάθμια όσο και στη μετα-λυκειακή εκπαίδευση.

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε στα συστήματα σύγχρονης τηλεκπαίδευσης τα οποία υποστηρίζουν ταυτόχρονη αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων. Ενώ αρχικά υποστήριζαν μόνο την «ζωντανή» ανταλλαγή κειμένων και τη γραπτή συνομιλία μεταξύ απομακρυσμένων χρηστών (Mason, 1998), σήμερα τα συστήματα σύγχρονης τηλεκπαίδευσης βασίζονται στις τεχνολογίες

τηλεδιάσκεψης και υποστηρίζουν την οπτική και ηχητική επικοινωνία πραγματικού χρόνου μεταξύ ατόμων που βρίσκονται σε διαφορετικές τοποθεσίες ή αίθουσες διδασκαλίας (Beeta, 2003). Χρησιμοποιώντας τον προβλεπόμενο για τη λειτουργία εξοπλισμό –υπολογιστές, κάμερες, μικρόφωνα, ηχεία, ακουστικά, δικτύωση υψηλών ταχυτήτων και λογισμικό τηλεδιάσκεψης– εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενοι μπορούν να έχουν φωνητική και οπτική επικοινωνία βρισκόμενοι σε διαφορετικούς χώρους (Μουζιάκης, 2004).

Ειδικότερα με την αμφίδρομη επικοινωνία –τηλεδιάσκεψη– η εικόνα και ο ήχος ανταλλάσσονται διαδοχικά μεταξύ του σημείου που βρίσκεται ο εκπαιδευτής και των σημείων που βρίσκονται οι εκπαιδευόμενοι (Κεφάλα, Δημητρίου και Χειλάς, 2006). Όσον αφορά το εκπαιδευτικό περιβάλλον που δημιουργείται από τις δυνατότητες της τηλεδιάσκεψης, τούτο αποτελεί το συγκριτικό της πλεονέκτημα έναντι των υπολοίπων τεχνολογικών μέσων τα οποία χρησιμοποιούνται στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Η εκπαιδευτική αξιοποίηση των συστημάτων τηλεδιάσκεψης βασίζεται κυρίως στη συνεργατική διαδικασία μάθησης μεταξύ των εκπαιδευτών και των εκπαιδευόμενων. Στη χώρα μας σε κάθε Ανώτατο Ίδρυμα υπάρχουν ειδικά διαμορφωμένοι και εξοπλισμένοι χώροι τηλεεκπαίδευσης τόσο για την κάλυψη δικών τους αναγκών όσο για άλλες εκπαιδευτικές ανάγκες π.χ. τηλεϊατρική (<http://www.teleteaching.gr>).

3.3. Η περίπτωση των «E-Learning» μαθημάτων και επιμορφώσεων

Κάνοντας λόγο για την Ηλεκτρονική Εκμάθηση (e-learning) δεν αναφερόμαστε σε μια παλιά μέθοδο η οποία εκσυγχρονίστηκε, τουναντίον αναφερόμαστε σε ένα σύνολο από τεχνολογίες οι οποίες «μεταμορφώνουν» τη διαδικασία της μάθησης μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που δεν υπήρχαν στο παρελθόν. Βεβαίως, δεν εμφανίστηκε εντελώς απρόσμενα στη τεχνολογική ζωή μας. Πριν περίπου μια δεκαετία λόγος γινόταν για την επίδραση του internet και τις αναμενόμενες ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις μέσα από άρθρα και από διάφορα επιχειρηματικά φόρα. Πλέον ζούμε αυτή την αλλαγή τόσο στο επίπεδο των καθημερινών μας συναλλαγών όσο και στο επίπεδο της πρόσβασης στη γνώση.

Πιο συγκεκριμένα η εκπαίδευση μέσω e-learning βελτιώνει και καθιστά ευκολότερη την πρόσβαση στη μάθηση. Ο εκπαιδευόμενος έχει τη δυνατότητα πληροφόρησης για το γνωστικό αντικείμενο που τον ενδιαφέρει αλλά και να δηλώσει συμμετοχή σε ένα σεμινάριο το οποίο μετά την επιτυχή περάτωσή του προσδίδει στο

συμμετέχοντα μια βεβαίωση ή ένα πιστοποιητικό γνώσης του αντικειμένου (Νικητόπουλος, 2004). Ειδικότερα στους ενήλικες εκπαιδευόμενους η χρήση της e-learning εξ αποστάσεως εξατομικευμένης διδασκαλίας κρίνεται ιδιαίτερα αποτελεσματική.

Στην εξατομικευμένη διδασκαλία το περιεχόμενο της διδακτικής ύλης διαιρείται σε επιμέρους διδακτικές ενότητες οι οποίες έχουν συγκεκριμένους στόχους ενώ παράλληλα παρουσιάζονται με πολλαπλούς τρόπους. Οι συμμετέχοντες επιμορφούμενοι οφείλουν να εργάζονται πάνω σε αυτό το περιεχόμενο και να αισθάνονται έτοιμοι για μικρά τεστ που παρεμβάλλονται στην πορεία της μάθησής τους (Μαρκασιώτης, 2005). Τα τεστ απαντώνται μόνο στην περίπτωση που ο εκπαιδευόμενος νιώθει έτοιμος, σε διαφορετική περίπτωση τα παραλείπει με τη δυνατότητα να επανέλθει όταν εκείνος κρίνει την ετοιμότητά του. Στο τέλος κάθε ενότητας υπάρχει ένα τεστ το οποίο διαπιστώνει το βαθμό αφομοίωσης της ύλης, προβάλλοντας τη βαθμολογία που συγκέντρωσε ο επιμορφούμενος. Η διαδικασία επαναλαμβάνεται με το τελικό τεστ και σε κάποιες περιπτώσεις με συγγραφή ενός μικρής έκτασης γραπτού δοκιμίου τα οποία κρίνουν τη συνολική επίδοση του συμμετέχοντα.

Αν και η συγκεκριμένη μέθοδος e-learning εκπαίδευσης συγκεντρώνει κάποιες ενστάσεις ως προς τη διδακτική της προσέγγιση θα ήταν παράλειψη από τη μεριά μας να μην αναφερθούμε στα θετικά της σημεία. Σημείο πρώτο, ότι η μάθηση επιτυγχάνεται σταδιακά, δεύτερο σημείο ότι η μάθηση γίνεται με προσωπικό βηματισμό και μέσα από ενεργητική διαδικασία. Τρίτο σημείο, ο ενδιάμεσος «έλεγχος» πρόσκτησης του νέου αντικειμένου με την ύπαρξη των τεστ. Τέλος τέταρτο σημείο, η πρόοδος του επιμορφούμενου βασίζεται σε εμπειρία που ο ίδιος κατέκτησε σε προηγούμενα στάδια του προγράμματος.

Εδώ, καλό είναι να αναφέρουμε και το ισχυρότερο αρνητικό επιχείρημα της όλης διαδικασίας το οποίο είναι η παντελής απουσία και υποστήριξη του εκπαιδευτή. Ιδίως, στην περίπτωση που η βαθμολόγηση προκύπτει μόνο μέσω των τεστ. Ο λόγος που η υποστήριξη από τον εκπαιδευτή κρίνεται αναγκαία είναι διότι σε διαφορετική περίπτωση θα πρέπει να μιλάμε για αυτό-εκπαίδευση, η οποία μπορεί να γίνει και με άλλα μέσα όπως λ.χ. με τα κοινωνικά δίκτυα τα οποία θα εξετάσουμε παρακάτω.

Εκτός όμως από την εκπαίδευση, η χρήση τεχνολογιών e-learning συναντάται συχνά σε επιχειρήσεις και οργανισμούς, διότι εξασφαλίζουν άμεσα και ταχύτατα την προσφερόμενη νέα γνώση ανεξαρτήτως του τόπου, του χώρου και του χρόνου στον

οποίο βρίσκεται ο εργαζόμενος. Δίδεται δηλαδή η δυνατότητα να λαμβάνει κανείς όση γνώση χρειάζεται τη στιγμή που τη χρειάζεται αλλάζοντας εμφανώς τη διαδικασία μάθησης του παραδοσιακού τρόπου. Φυσικά αυτό δεν σημαίνει ότι απορρίπτεται ο παραδοσιακός τρόπος εκπαίδευσης αλλά προκρίνεται ο συνδυασμός παραδοσιακής και e-learning εκπαίδευσης ως αποτελεσματικότερος εστιάζοντας στις ανάγκες του κάθε εκπαιδευόμενου.

3.4. Κοινωνικά Δίκτυα «Social Media» και εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Με τον όρο Κοινωνικά Δίκτυα (Social Media) ονομάζουμε εκείνες τις διαδικτυακές τεχνολογικές πλατφόρμες οι οποίες επιτρέπουν τη δημοσίευση περιεχομένου και πληροφοριών, την ανάπτυξη κατ' αρχήν επικοινωνιακών και στη συνέχεια κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών σχέσεων και δεσμών μεταξύ των ανθρώπων.

Ειδικότερα, ο όρος αυτός αναφέρεται στα μέσα-εργαλεία τα οποία χρησιμοποιούνται προκειμένου κάποιος να ενημερωθεί και να πλοηγηθεί στο διαδίκτυο. Επίσης, αναφέρεται στα μέσα τα οποία χρησιμοποιούνται για την κοινωνική αλληλεπίδραση, παρέχοντας υψηλή προσβασιμότητα, και τεχνικές δυνατότητες έκδοσης και δημοσίευσης. Η ενσωμάτωση όλων αυτών καθώς και ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται οι πληροφορίες εξαρτάται από το κτίσιμο κοινών κωδίκων, γενικών εννοιών, πολλές φορές και κοινής γλώσσας και αξιών, καθώς οι άνθρωποι έρχονται πλέον κοντά ο ένας με τον άλλο μέσω του διαδικτύου, για να μοιραστούν ιστορίες και πεποιθήσεις αλλά και να δράσουν από κοινού.

Τα διαδικτυακά περιβάλλοντα κοινωνικής δικτύωσης ενσωματώνουν πλήθος δυνατοτήτων αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας, ενώ μπορεί να αποτελέσουν υπό όρους, χρήσιμο μέσο στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Μεταξύ άλλων υποστηρίζουν την ανταλλαγή ιδεών, τη συνεργασία για παραγωγή κοινού έργου, την έκφραση μέσω πολυτροπικών κειμένων καθώς επίσης παρέχουν τη δυνατότητα επέκτασης του φυσικού χώρου και χρόνου του χρήστη (www.economu.wordpress.com). Ας εξετάσουμε συνοπτικά ένα από τα πιο διαδεδομένα με σχεδόν καθημερινή επίσκεψη και χρήση κοινωνικό δίκτυο, το facebook. Πρόκειται για εκείνη την πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης η οποία ιδρύθηκε το 2004, και στην οποία ο χρήστης αλληλεπιδρά διευρύνοντας το κοινωνικό του δίκτυο κάνοντας «φίλους», χρησιμοποιώντας εφαρμογές που τους φέρνουν πιο κοντά.

Κάθε χρήστης διαμορφώνει το προφίλ του εντάσσοντας σε αυτό οικειοθελώς

προσωπικές πληροφορίες, απόψεις, σκέψεις, στάσεις, επιθυμίες και ενδιαφέροντα. Συνήθως το προφίλ –μετά από επιλογή του δημιουργού του– είναι προσβάσιμο για κάθε χρήστη του διαδικτύου. Ωστόσο, να αναφέρουμε ότι αρχικά δικαίωμα συμμετοχής είχαν μόνο οι φοιτητές του Χάρβαρντ ενώ αργότερα (2005) το δικαίωμα πρόσβασης επεκτάθηκε σε μαθητές συγκεκριμένων λυκείων και μέλη ορισμένων μαθητικών κοινοτήτων, το 2006 η υπηρεσία έγινε προσβάσιμη για κάθε άνθρωπο του πλανήτη άνω των 13 ετών.

Από εκπαιδευτική σκοπιά το facebook δύναται να θεωρηθεί ως ένα ευνοϊκό εκπαιδευτικό εργαλείο, λόγω της πληθώρας εύχρηστων και άμεσων δυνατοτήτων που προσφέρει. Ωστόσο, τούτο δεν σημαίνει ότι ενδεχομένως να υποκρύπτονται κίνδυνοι –όπως και σε κάθε άλλο διαδικτυακό μέσο– όταν δεν γίνεται λελογισμένα η χρήση του. Παρά ταύτα όμως αρκετοί υποστηρίζουν ότι το facebook καθώς και άλλα κοινωνικά δίκτυα διευκολύνουν την άτυπη μάθηση, λόγω του ενεργού ρόλου τους στην καθημερινότητα των χρηστών. Αρκετοί επιστήμονες ισχυρίζονται ότι τα κοινωνικά δίκτυα μπορούν να θεωρηθούν παιδαγωγικά εργαλεία, διότι μέσω αυτών καλλιεργείται η κριτική σκέψη και ενισχύεται η επικοινωνία και ο γραπτός λόγος. Οι χρήστες τους τα χρησιμοποιούν τόσο για επικοινωνία αλλά και για συνεργασία, και ανταλλαγή πληροφοριών και υλικού.

Θα αναφερθούμε τώρα στις τρεις κύριες παραμέτρους οι οποίες καθιστούν το facebook εκπαιδευτικό εργαλείο. α. Διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτών ενώ ενημερώνονται άμεσα οι χρήστες για τυχόν τροποποιήσεις που αφορούν την εκπαιδευτική διεργασία διότι οι περισσότεροι είναι συνεχώς πλέον συνδεδεμένοι. β. Δημιουργία ομάδων συνεργασίας κοινών ενδιαφερόντων, σκοπών και στόχων. Δηλαδή ομάδες ιδίων ειδικοτήτων των εκπαιδευόμενων οι οποίες ανταλλάσσουν ιδέες, απόψεις και σχέδια για συγκεκριμένες λ.χ. εκπαιδευτικές δραστηριότητες. γ. Ανταλλαγή υλικού το οποίο σχετίζεται, εμπλουτίζει και προάγει τη νέα γνώση (βίντεο, φωτογραφίες, έγγραφα, διαδικτυακοί τόποι).

Κοντολογίς, το facebook όπως και τα υπόλοιπα κοινωνικά δίκτυα –με ορθή χρήση– διευκολύνουν τη μάθηση και ιδιαίτερα την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, διότι πλέον μετέχουν ενεργά στο κοινωνικό γίγνεσθαι.

3.5 Η περίπτωση των MOOCs (Μαζικών Ελεύθερων Διαδικτυακών Μαθημάτων)

Με τον όρο MOOC (massive open online courses) «Μαζικά Ελεύθερα Διαδικτυακά Μαθήματα», αναφερόμαστε σε εκείνα τα διαδικτυακά μαθήματα, τα οποία αποσκοπούν στη μαζική συμμετοχή και ανοικτή – ελεύθερη πρόσβαση στη γνώση μέσω του διαδικτύου. Ως έννοια πρωτοεμφανίστηκε στο χώρο της εκπαίδευσης το 2008 κατά τη διάρκεια μιας συνομιλίας των Καναδών καθηγητών Πανεπιστημίου, George Siemens και David Cormier. Σχετικά με τη διαδικασία συμμετοχής και παρακολούθησης στα εν λόγω μαθήματα απαιτείται από τον συμμετέχοντα η κατοχή ηλεκτρονικού υπολογιστή και σύνδεση στο διαδίκτυο. Η ειδοποιός διαφορά αναφορικά με άλλα διαδικτυακά εκπαιδευτικά μοντέλα έγκειται στο γεγονός ότι παρέχονται δωρεάν και σε μαζική κλίμακα. Κατά τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά το εκπαιδευτικό περιβάλλον μοιάζει με την δια ζώσης τάξη με πλήρη χρονοδιαγράμματα, μελέτη, εργασίες, συζητήσεις καθώς και αξιολόγηση. <http://europestartsmooc.weebly.com/tauiota-epsiloniotanualphaiota-taualpha-moocs.html>.

Η εκπαίδευση μέσω των MOOCs παρέχει τη δυνατότητα στον εκπαιδευόμενο να προσαρμόσει τη διαδικασία μάθησης σύμφωνα με τις ανάγκες και τον διαθέσιμο χρόνο του. Επίσης δύναται να διακόψει ή και να τερματίσει την εκπαίδευσή του χωρίς απολύτως καμία επίπτωση. Ο τρόπος της διδασκαλίας κυρίως γίνεται με βιντεο-διαλέξεις, κουίζ και προγραμματισμένες εργασίες, στα οποία οι συμμετέχοντες μπορούν να αλληλεπιδρούν τόσο με τους υπόλοιπους επιμορφούμενους αλλά και με τον εκπαιδευτή μέσα από διαδικτυακές ομάδες συζητήσεων. Όπως στις περισσότερες εκπαιδευτικές διεργασίες έτσι και στα μαζικά ελεύθερα διαδικτυακά μαθήματα υφίσταται αξιολόγηση η οποία γίνεται συνήθως με δύο τρόπους. Ο ένας τρόπος είναι η αυτόματη βαθμολόγηση ερωτήσεων κλειστού τύπου με πολλαπλές ή και απεριόριστες προσπάθειες και ο άλλος τρόπος είναι η αξιολόγηση των εργασιών των συμμετεχόντων από άλλους συμμετέχοντες. Ωστόσο, πρέπει να σημειώσουμε ότι σε κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται συνδυαστικά και οι δυο τρόποι αξιολόγησης, χωρίς όμως να εκλείπουν τα προβλήματα διαχείρισης και αυστηρότητας των παραπάνω μεθόδων αξιολόγησης (Παπαδάκης, Σ. & Καλογιαννάκης, Μ. 2013).

Σε αντίθεση με την παραδοσιακή δια ζώσης εκπαίδευση, στη διαδικτυακή εκπαίδευση διακρίνεται μια τάση υποβάθμισης του ρόλου του εκπαιδευτή διότι η

μαθησιακή διαδικασία συντελείται αυτόνομα και μοιάζει να εξελίσσεται ανεξέλεγκτα από τον διδάσκοντα. Βεβαίως η ανοιχτή εκπαίδευση ενισχύει την αυτονομία αλλά η αυτονομία καλό είναι να μη συγχέεται με την απομόνωση και τον ατομικισμό, γεγονός που προσπαθεί να εξαλείψει η ανοιχτή εκπαίδευση προωθώντας τη συμμετοχή στις συζητήσεις αλλά και συναντήσεις των ομολογουμένως επιφυλακτικών ενήλικων συμμετεχόντων. Ο εκπαιδευτής δεν αποτελεί το κύριο κριτήριο επιλογής τουναντίον κριτήριο επιλογής για τον συμμετέχοντα αποτελεί η ύλη και το γνωστικό αντικείμενο, εντούτοις ο ρόλος του εκπαιδευτή και των βοηθών του είναι σημαντικότερος διότι καλείται να «κρατήσει» τον εκπαιδευόμενο – ακριβέστερα τους χιλιάδες εκπαιδευόμενους– στην διαδικτυακή διδασκαλία μάθησης <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/561/540> .

Τέλος κατά την εκπαίδευση μέσω των MOOCs προκύπτουν ηθικά ζητήματα που αφορούν κυρίως την αξιολόγηση των συμμετεχόντων. Στα περισσότερα MOOCs δεν απαιτείται η πιστοποίηση ταυτότητας και φυσικά απευθύνονται σε ανθρώπους με διαφορετικό ήθος. Αν και η υπογραφή ενός συμφώνου τιμής είναι υποχρεωτική, οι τρόποι πρόληψης και αποφυγής της αντιγραφής μπορούν να χαρακτηριστούν περιορισμένοι. Πάρα ταύτα, αντίστοιχα ζητήματα μπορούν να προκύψουν σε όλες τις μορφές διδασκαλίας, όμως δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να προσπερνούμε τη μοναδική ευκαιρία που δίνεται σε ανθρώπους να διδαχθούν δωρεάν ένα μάθημα δομημένο από κάποιον καθηγητή υψηλού κύρους, ελληνικών ή και ξένων Πανεπιστημίων.

3.6. Φορείς- Ιδρύματα εφαρμογής της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Η μέθοδος της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης υιοθετείται από αρκετούς φορείς παροχής εκπαίδευσης και φορείς προγραμμάτων επιμόρφωσης και κατάρτισης όπως λ.χ. τα Ανοικτά Πανεπιστήμια, και τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης (ΚΔΒΜ). Επίσης, αρκετά ιδρύματα, δημόσιοι και ιδιωτικοί οργανισμοί χρησιμοποιούν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση για την επιμόρφωση και κατάρτιση των εργαζομένων τους. Σύμφωνα με τον D. Keegan (2001) οι φορείς παροχής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μπορούν να ενταχθούν στις παρακάτω κατηγορίες: στα Ανοικτά Πανεπιστήμια, στα Πανεπιστήμια τα οποία παράλληλα με τις συμβατικές σπουδές παρέχουν και προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, στους κρατικούς οργανισμούς εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, και σε ιδιωτικοί φορείς που παρέχουν κυρίως προγράμματα κατάρτισης μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (<https://lekythos.library.ucy.ac.cy>). Τα

Ανοικτά Πανεπιστήμια απευθύνονται σε ευρύ σπουδαστικό κοινό διαφορετικής ηλικίας και επιπέδου σπουδών και προσφέρουν προγράμματα με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, από το προπτυχιακό επίπεδο ως το διδακτορικό δίπλωμα. Η εκπαιδευτική διαδικασία στα Ανοικτά Πανεπιστήμια στηρίζεται στην μελέτη εκπαιδευτικού υλικού το οποίο αποστέλλεται στο χώρο του εκπαιδευόμενου με τη χρήση συμβατικών (αλληλογραφία) και σύγχρονων τεχνολογικών μέσων CD-rom και υπηρεσίες του Διαδικτύου. Σε ότι αφορά στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών αυτή ποικίλει ανάλογα με τις εκπαιδευτικές μεθόδους που έχουν υιοθετήσει για την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων τους. Στη χώρα μας λειτουργεί από το 1998 το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.), το οποίο έδωσε νέες διαστάσεις στην εκπαιδευτική πραγματικότητα καθώς εισήγαγε την προσφορά σπουδών αποκλειστικά με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας (Lionarakis, 1998), (<http://www.eap.gr>).

Στο χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, πολλοί δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς προσφέρουν προγράμματα κατάρτισης τα οποία υλοποιούνται με τη χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας. Η τάση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στη ραγδαία ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιακών υποδομών και στην προσφορά των δυνατοτήτων των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας για την οργάνωση προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Η συμμετοχή πλέον των περισσότερων Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων για ανοικτή και δια βίου μάθηση εξ αποστάσεως αποτελεί γεγονός. Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα όπως είναι το Πανεπιστήμιο Αθηνών μέσω του (ΚΔΒΜ) παρέχει προγράμματα συμπληρωματικής εκπαίδευσης με τη χρήση καινοτόμων μεθόδων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με πληθώρα εκπαιδευτικά αντικείμενα. Τα εν λόγω προγράμματα οδηγούν στη χορήγηση Πιστοποιητικού Εξειδίκευσης ή Επιμόρφωσης και η παρακολούθηση του προγράμματος γίνεται από το Διαδίκτυο χωρίς φυσική παρουσία και μέσω απλού εκπαιδευτικού λογισμικού (<http://www.cce.uoa.gr>).

Αντίστοιχα προγράμματα επιμόρφωσης παρέχουν τα (ΚΔΒΜ1 και ΚΔΒΜ2) των Δήμων της χώρας, το (ΚΔΒΜ2) της Σιβιτανιδείου Σχολής (www.sivitanidios.edu.gr) και εκείνα ιδιωτικών φορέων τα οποία ανήκουν στο Ίδρυμα Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης (www.inedivim.gr) και εποπτεύονται από τη Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς (www.gsae.edu.gr).

Κλείνοντας μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι, οι δυνατότητες των νέων

τεχνολογιών παρέχουν σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη προγραμμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Ο σχεδιασμός της εκπαιδευτικής διαδικασίας στα περιβάλλοντα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ακολουθεί τις αρχές των σύγχρονων επικοινωνιακών θεωρήσεων για τη μάθηση, προάγοντας την ενεργητική αλληλεπίδραση προς την κατάκτηση της γνώσης. Στη χώρα μας έχει επεκταθεί ένα ισχυρό δίκτυο εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που ως στόχο έχει τη διευκόλυνση των εκπαιδευόμενων προς απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων και τη ελεύθερη διαμόρφωση στάσεων.

Συμπεράσματα

Οι ραγδαίες εξελίξεις στις τεχνολογικές επιστήμες, στην οικονομία και στην κοινωνική πραγματικότητα ευνοούν και επιτάσσουν την ανάπτυξη συστημάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Μέσα από την πορεία της Διπλωματικής Εργασίας διαπιστώσαμε πως η εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν είναι κάτι καινούριο αλλά μια μορφή συνεχώς εξελίξιμη. Ιδιαίτερα στις μέρες μας –στο πλαίσιο πολιτικών διεύρυνσης της εκπαίδευσης και της Δια Βίου Μάθησης– κυρίαρχη είναι η τάση συνεχώς περισσότεροι φορείς να εμπλέκονται στην εκπαίδευση ενηλίκων απευθυνόμενοι σε ευρύ κοινό ενδιαφερόμενων, παρέχοντας πληθώρα εκπαιδευτικών ευκαιριών μέσα από ευέλικτα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, αξιοποιώντας τις μεθόδους εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Επιπλέον καταδείξαμε ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως πρακτική, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη γνωσιακή διαδικασία. Το πλήθος των κινήτρων και οι δυνατότητες που δημιουργούνται στους εκπαιδευόμενους, σχεδόν εξαλείφουν εμπόδια τα οποία ενδεχομένως δημιουργούνται –από τη φύση αυτών των ενηλίκων σπουδαστών– ενώ επιλύονται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο με κύριο γνώμονα την προσφορά στην εκπαίδευση. Αντιμετωπίζονται δηλαδή ζητήματα τα οποία έχουν να κάνουν με το χώρο, το χρόνο αλλά και τον τρόπο της μαθησιακής διαδικασίας προς διευκόλυνση τόσο των εκπαιδευόμενων όσο και των εκπαιδευτών, επιτυγχάνοντας στο μέγιστο τους μαθησιακούς σκοπούς και στόχους.

Η εκπαίδευση από απόσταση, αρχικά δια αλληλογραφίας, διαμορφώθηκε πλέον στη σύγχρονη διαδικτυακή εποχή ως «εξ αποστάσεως εκπαίδευση». Όπως είδαμε σε κάθε στάδιο ενσωμάτωνε τη νέα προσφερόμενη τεχνολογία που μπορούσε να βελτιώσει αποτελεσματικά την ποιότητά της. Για παράδειγμα, την αποστολή κειμένων μέσω ταχυδρομείου, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση, το τηλέφωνο, τον Ηλεκτρονικό Υπολογιστή, το Διαδίκτυο. Αναντίρρητα, η εποχή μας –εποχή της τεχνολογίας της πληροφορίας και της επικοινωνίας– δημιούργησε στέρεες και αποτελεσματικότερες βάσεις για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Όλοι οι εμπλεκόμενοι, και ιδίως εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενοι αποδέχονται τις ξεκάθαρες διευκολύνσεις των νέων τεχνολογιών, τονίζουν όμως την ανάγκη επιπλέον παιδαγωγικού σχεδιασμού για ικανοποιητικότερο μαθησιακό αποτέλεσμα. Βασικό ρόλο στην μαθησιακή αποτελεσματικότητα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης δεν διαδραματίζει το ευχάριστο περιβάλλον εργασίας που μια πλατφόρμα παρέχει ή οι

γρήγορες ταχύτητες μετάδοσης της πληροφορίας, αλλά η διδακτική μεθοδολογία. Δηλαδή, η οργάνωση και ποιότητα του διδακτικού αντικειμένου και η δυνατότητα των εκπαιδευτικών να χρησιμοποιήσουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες ως δομικά στοιχεία για το σχεδιασμό νέων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (Ally, 2004).

Στη σύγχρονή μας διαδικτυακή εποχή, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση χρησιμοποιείται πλέον ως εκπαιδευτική πρακτική και φιλοσοφία σχεδόν σε όλους τους κλάδους της εκπαίδευσης, της επιμόρφωσης και της κατάρτισης των ενήλικων εκπαιδευόμενων. Σημαίνοντα ρόλο στην εξάπλωσή της σαφώς διαδραμάτισε η νέα εποχή των (ΤΠΕ) η οποία διευκολύνει σημαντικά τόσο την ταχύτερη πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό όσο και στην αμεσότερη επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενων ελαχιστοποιώντας πράγματι την απόσταση μεταξύ τους. Ωστόσο οφείλουμε να τονίσουμε ότι οι τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας δεν αξιοποιούνται κατά αποκλειστικότητα αλλά σε συνδυασμό με άλλες μεθόδους και συμβατικές τεχνικές της εκπαίδευσης ενηλίκων. Ο σχεδιασμός της εκπαιδευτικής διαδικασίας στα περιβάλλοντα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ακολουθεί τις αρχές των σύγχρονων εποικοδομητικών θεωρήσεων για τη μάθηση, προάγοντας την ενεργητική αλληλεπίδραση προς την κατάκτηση της γνώσης. Τέλος στη χώρα μας το ισχυρό δίκτυο εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στοχεύει στη διευκόλυνση των εκπαιδευόμενων προς απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων, ικανοτήτων και στάσεων καθώς και στην διαμόρφωση δια βίου ενημερωμένων και επιμορφωμένων πολιτών.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Alexander, S., (2001). E-Learning developments and experiences, *Education & Training*, 43/4/5 pp. 240-248.

Ally, M., (2004). Foundations of educational theory for online learning, in Anderson T., and Fathi E., (Eds), *Theory and Practice of Online Learning*, Athabasca University.

Αναστασιάδης, Π., (2008). Ζητήματα παιδαγωγικού σχεδιασμού για τη Διδακτική Αξιοποίηση της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης σε Περιβάλλον Μικτής-Πολυμορφικής-Μάθησης. Στο Π. Αναστασιάδης (Επιμ.). *Η Τηλεδιάσκεψη στην υπηρεσία της Δια Βίου Μάθησης και της Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης* (σσ. 17-91). Αθήνα: Gutenberg.

Βαλασίδου, Α., (2005). Παράγοντες επιτυχίας προγραμμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με νέες τεχνολογίες (Διδακτορική Διατριβή). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/14456#page/1/mode/2up> .

Βασάλα, Π., (2005). Ανοικτή και εξ' αποστάσεως εκπαίδευση και διαδικασίες μάθησης. Στο, *Εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Βρατσάλης, Κ., (2005). Η διδακτική στην Ψυχανάλυση και στα Παιδαγωγικά: Ανάλογες διαδρομές; Στο Κ. Βρατσάλης (Επιμ.), *Κείμενα για την Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών* (σσ. 239-252). Αθήνα: Ατραπός.

Boekaert, M., (2002). Motivation to learn. International Academy of Education UNESCO. Educational Practices Series Nr. 10. Ανακτήθηκε τον Απρίλιο 2019 από <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001280/128056e.pdf>.

Brunner, J.S. (1974). *Entwurf einer Unterrichtstheorie*. Berlin-Verlag: Düsseldorf, Berlin.

Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης. Τελευταία επίσκεψη στις 8/4/2019 από <http://www.gsae.edu.gr> .

Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων & Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Τράπεζα Θεμάτων Εκπαιδευτών Ενηλίκων (2014). Τελευταία επίσκεψη στις 15/05/2019 από https://www.eoppep.gr/images/TP_2014_FINAL.pdf .

Garrison, R., & Shale, D., (1987). Mapping the boundaries of distance education: Problems in defining the field. *The American Journal of Distance Education*, 4 (3) pp.7-13.

Holmberg, B., (1995). *Theory and Practice of distance education*. London and New York: Routledge Studies in Distance Education.

Holmberg, B., (2002). *Εκπαίδευση εξ Αποστάσεως. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Έλλην.

Jarvis, P., (2003). *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση, Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Keegan, D. (2001). Η ευρωπαϊκή πανεπιστημιακή εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην αυγή της τρίτης χιλιετίας, στο D. Keegan (επιμ.) *Απόψεις και προβληματισμοί για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση*. Αθήνα: Προπομπός, σσ. 15-31.

Keegan, D., (2001). *Οι βασικές αρχές της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κελπανίδης, Μ., (2004). *Δια Βίου Μάθηση: Κοινωνικές προϋποθέσεις και λειτουργίες. Δεδομένα και διαπιστώσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Kron, F., & Σοφός, Α., (2007). *Διδακτική των Μέσων. Νέα Μέσα στο πλαίσιο Διδακτικών και Μαθησιακών Διαδικασιών*. Αθήνα: Gutenberg.

Lionarakis, A., (2003). A preliminary framework for a theory of Open and Distance Learning – the evolution of its complexity, in Andras Szucs and Erwin Wagner (Eds). *The Quality Dialogue, Integrating Quality Cultures in Flexible, Distance and eLearning. Proceedings of the 2003 EDEN Annual Conference held in Rhodes, Greece, 15-18 June 2003*, pp. 42 – 47.

Λιοναράκης, Α., (2005). Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση και διαδικασίες μάθησης. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.). *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές Εφαρμογές* (σσ.13-38). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Μαρκασιώτης, Ι., (2005). *Εκπαίδευση από Απόσταση*. Αθήνα: Γκιούρδας Εκδοτική.

Μελίστα, Α., & Μόιρα, Χ., (2001). Διδασκαλία γλωσσικών δεξιοτήτων. Το Κείμενο: Από το έντυπο υλικό της εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης στην οθόνη του υπολογιστή. Στο Β. Μακράκης (Επιμ.). *Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση και στην Εκπαίδευση από Απόσταση*. Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή (σσ. 64-77). Κρήτη: Ατραπός.

Μουζάκης, Χ., (2006). Εκπαίδευση Ενηλίκων. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Τελευταία επίσκεψη 12/05/2019 στο <https://www.openbook.gr/ex-apostasews-ekpaideysi-stin-ekpaideysi-enilikwn> .

Μουζάκης, Χ. (2004). Ολοκληρωμένα Διαδικτυακά Περιβάλλοντα – Θέματα Σχεδιασμού, Εφαρμογής και Αξιολόγησης, στο Π. Αναστασιάδης (Επιμ.). Πρακτικά της 1ης Δημερίδας για τη «Δια βίου και εξ αποστάσεως εκπαίδευση» Πανεπιστήμιο Κρήτης στις 23 - 24 Οκτωβρίου 2004.

Moore, M.G., & Kearsley, G., (1996). *Distance Education: A systems view*, Belmont: Wadsworth Publishing Company.

Schlosser, L.A., and Simonson, M., (2002). *Distance Education: Definition and Glossary of Terms*, AECT.

Σοφός, Α., Ματζαβίνου, Θ., (2009). Η Χρήση της η-Τάξης (Ηλεκτρονική Διαχείριση Τάξης) του Πανελλήνιου Σχολικού Δικτύου για την Υλοποίηση Ηλεκτρονικών Μαθημάτων από Σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Αττικής (Α΄ Αθηνών) και της Δωδεκανήσου, Στο ΕΕΕΠ-ΔΤΠΕ (Επιμ.), Π.Ε. και Εκπαίδευση. 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημονικής Ένωσης Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας για τη διάδοση των Τ.Π.Ε. στην Εκπαίδευση, 4-5 Οκτωβρίου (σσ. 154-170), Πειραιάς: ΕΕΕΠ.

Σοφός, Α., Παράσχου Β., (2009). Μελέτη Περίπτωσης για τη Χρήση του L.M.S. Open E-Class για την Υλοποίηση Ηλεκτρονικών Μαθημάτων από Τμήματα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. In: Λιοναράκης, Α. (Επιμ.), *5th International Conference in Open and Distance Learning*, 27-29 November 2009, Athens, Greece (ICODL'09), (Τόμος 4, σσ. 235-250). Πάτρα: Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης.

Σοφός, Α., Κώστας, Α., & Παράσχου, Β., (2012). Διά Βίου Προγράμματα Μάθησης, Θεωρητικές & Πρακτικές Προσεγγίσεις για Εφαρμογή e-Learning. Ρόδος: ΕΣΠΑ.

Σοφός, Α., & Kron, F., (2010). *Αποδοτική Διδασκαλία με τη Χρήση των Μέσων. Από τα πρωτογενή και προσωπικά στα τεταρτογενή και ψηφιακά Μέσα*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Sofos, A., (2010). Digital Literacy as a Category of Media competence and Literacy – an Analytical Approach of Concepts and Presuppositions for Supporting Media Competence at School. Στο P. Bauer, H. Hoffmann, & K. Mayrberger (Ed.), *Fokus Medienpädagogik – Aktuelle Forschung- und Handlungsfelder*. (pp. 62-82).

Rogers, A., (1999). *Η εκπαίδευση ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ψυχάρης, Σ., (2009). *Εισαγωγή των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ) στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Παπαζήση.